Negyedik évfolyam. *1890.* *3 füzet.*

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

Márczius.

SZAMOSÚJVÁRTT,
TODORÁN ENDRE „AURORA“ KÖNYVNYOMDÁJA.
1890.

Az „ARMENIA“ előfizetési ára egész évre 4 frt., félévre 2 frt. — Minden küldemény a szerkesztőséghez intézendő. — Az előző három évfolyamból teljes számú példányokkal szolgálhatunk. Egy évfolyam ára 4 frt.

A jelen füzet tartalma.

Esztegár László: Dániel Pál.
Dr. Molnár Antal: Nagy-Örményország földje. I.
Szongott Kristóf: Lonovics-Hollósy Kornelia.
Esztegár Gergely: Mechithár, a szerzetalapitó.
Markovich Jakab: Ábgár király. VI. — Befejező közlemény. —
Cselingár án Jakab: Két örmény legenda.
Sz. K.: Négy világrészből. I.
E. L.: Örmény népdalnokok. I.
Keleti szemle.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK:

A magyar emigráczió történetéből.
»A csángok Márthája.«
Az örmény papság szolgálatai.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A Dzeráz Minász lapja.
Orosz-örmény dalművész.
Merginián, a zeneköltő.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

Kereskedelem Erivánban.
Áchalczcháh ipara és terményei.

MI ÚJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

Az örmény nemzetgyűlésből.
Miniszterválság Törökországban.
Igazságügyi reformok.
Musza bey bünpöre.
Tiflis város főorvosa.

Gyászjelentések. Seprősi Czárán Antal, a borosjenői járás nyugalmazott főszolgabirája, Aradmegyének 1848 óta volt tisztviselője közelebbről elhunyt. A boldogultban Balás Máté, deési kir. törvényszéki elnök ipját gyászolja, kinek halála közrészvétet keltett nemcsak azért, mert Aradmegye legtöbb családjával rokoni összeköttetésben állott, de mert hosszas tisztviselői működése alatt a megye társadalmi mozgalmaiban is részt vevén, az egész vidék ismerte őt. — Ugyancsak széles körben keltett részvétet a nemeslelkű Simay Salamon, királyi járásbirónak, birósági székhelyén: Kékesen (Szolnok-Dobokamegyében) január 30-án, élte negyvenhatodik évében történt elhunyta is. Földi maradványait, meghagyása szerint, szülőföldjére: Szamosújvárra hozták. A füzesi út végén vettük át porhüvelyét. Itt volt az örm. kath. pap, a fuvózenekar és barátai, ismerőseinek beláthatlan sokasága Innen elkisértük a sirkertbe. Művelt ember, pontos, értelmes tisztviselő volt. Vagyonából a szamosújvári fiú-árvaháznak 2000 frtot hagyott. — Gajzágó István Kolozsvár város képviselőtestületének és a kolozsvári kereskedelmi s iparkamarának közbecsülésben állott tagja, kiterjedt rokonság által gyászolva febr. hó 12-én hosszas betegség után jobb létre szenderült. — Áldás és béke lengjen mindhárom elhunytnak porai fölött! . . .

DÁNIEL PÁL.

Dániel Pál.

Azok, kik tudnak a külsőből itéletet mondani, kik szeretik az ember külső megjelenéséből, arczából, alakjából, tartásából kimagyarázni a belső embert: a lelket, a gondolkozást, mondom azok nem sokat haboznának kimondani a Dániel Pál arczképe látásakor, hogy itt egy minden izében intelligens, jellemes, és sokat átélt, sok tapasztalatot szerzett emberről van szó. Az a komoly arcz, melyet a jólét, a nyugalom derűje frissit fel, az az intelligenczia, mely szembe ötlik az egész alakon, valóban csak erre az eredményre vezethet. Egy megállapodott embert mutat e kép, ki nyugodtan, megelégedéssel, s a nemes büszkeség bizonyos nemével tekinthet vissza, vissza multjára, vissza viselt dolgaira.

Nagy múltról beszélnek valóban az ősz hajszálak, egy hosszú életpályáról; egy életpályáról, mely oly időszakban folyt le, midőn a kiben volt erő, buzgalom és kitartás, annak volt működési tere, de e mellett oly időszakban, mely kemény próbára tette az embereket minden tekintetben.

Dániel Pál 1822 szept. 13-án született Aradon. 1842-ben veszi kezdetét működése a közpályán, mely napjainkig tart s adja az Isten, hogy még sokáig tartson. Nem szükséges hosszasan magyarázgatni azt, hogy mit tesz 1842-től napjainkig közpályán működni. Ez az időszak a politikai átalakulások, nemzeti és társadalmi küzdelmek eseményekben gazdag időszaka. Ez az időszak Magyarország megúju-

lásának kora, a legfontosabb időszakok egyike szeretett hazánk történetében. Széchenyi reform eszméivel volt telve az egész ország; Kossuth megindította 1841-ben a Pesti Hirlapot izgatva a kedélyeket, szóval látható volt, hogy a türhetetlen helyzet sokáig nem fog megmaradni, s egy nagy átalakulásnak kell létrejönni.

Dániel Pál 1842-ben lett Torontálmegye aljegyzője, s mindenesetre élénk figyelője volt az akkori nagy szellemi küzdelemnek, mely különféle útakon bár, de minden részről a haza boldogitására irányult. Dániel ekkor már képzett ember volt. Aradon elvégezte a középiskolai tanulmányokat, a filozofiát Szegeden és Pesten, míg Nagy-Váradon jogvégzett lett, s mint ilyen lépett megyei szolgálatba 20 éves korában. 1847-ben már első aljegyzője megyéjének, s közbecsülésnek, köztiszteletnek örvendett bizonyára, mert különben nem őt választották volna meg a zichyfalvi kerületben 1848-ban főszolgabirónak. Sőt a belé helyzett bizalom oly nagy volt, hogy ugyanezen évben őt küldték fel országos képviselőnek ugyancsak a zichyfalvi kerületből. Az 1848-iki országgyűlés lefolyását itt nem részletezhetjük. Szongott Kristóf Simay Gergelyről irt tanulmányában úgy is sok érdekest mondott el ez év történetéből. Itt csak azt kell felemlitenem, hogy Dániel Pál szintén követte a magyar kormányt Debreczenbe, buzgó részt vett annak működésében, s ennek következtében börtönbe került, míg 1850-ben kegyelmet kapott.

Dicső férfiak, e kor emberei! küzdöttek, szenvedtek hazájukért, s mi legifjabb nemzedék büszkén veszszük tudomásul, hogy abból a kis nemzetből is, melynek mi is tagjai vagyunk, a maroknyi örménységből is, mily sok kimagasló alakot mutat fel ez idők története. Akkor, midőn a hazában élő összes nemzetiségek, ellene törtek a nemzetnek, mely nekik hazát ad, akkor a magyarországi örménység mintegy hála tartozását akarva leróni küzdött, szenvedett a hazáért. Ily büszkesége a magyar-örménységnek Dániel Pál is.

A szabadságharcz leveretése után való szomorú idők is sokkal jóbban ismeretesek, semhogy nekem kellene hosszasan irni róla. Nekem a legújabb idők szülöttjének: azok

számára, kik azt átélték. Sokan a haza nagyjai közül kibujdostak Török-, Franczia- s más országokba. Dániel Pál megkegyelmeztetése után itthon maradt, s a legfüggetlenebb pályák egyikén: az ügyvédin működött Aradon, várva jobb időket, szebb napokat.

Jellemszilárdsága, akaratereje, észbeli tehetségei ismeretesek voltak, s nem feledték el ama hosszú idő alatt sem, mely a leveretéstől az alkotmányosabb mozgalmak hajnaláig terjedt. 1861-ben, 1865-ben ismét ott látjuk a képviselőházban. A legválságosabb és legfontosabb napokban birja tehát embereinek bizalmát, s ez a bizalom ma is teljesen ép, mert az öreg úr ma is tagja a magyar országgyűlés képviselő-házának. Az a tisztességben eltöltött múlt, az a tevékenység, mit a 60-as, 70-es években kifejtett képviselőtársai osztatlan tiszteletét, becsülését vivták ki számára. Becsüli, tiszteli őt mindenki, a kinek szerencséje volt vele ismeretségbe jönni. S ő, ki a miniszterekkel s más előkelőségekkel oly intim viszonyban van, jól találja magát mindenütt, s mindenkivel szemben csak szivességet, jó indulatot tud tanusítani. Szóval a politikai élet kiváló embere, kiváló a mindennapi életben is. 1887-ben a szabadelvű-párti klubb alelnöke lett, mint ilyenről emlékszik meg a »Budapesti társaság« czimű könyv névtelen szerzője, őt igazi gavallérnak, nagybefolyású és tekintélyű embernek nevezve.

Dániel Pál mostanság vagy a fővárosban tölti napjait, körülvéve őt végtelenül tisztelő barátaitól, vagy pedig ó-léczi birtokán levő gyönyörű kastélyában körülvéve szerető családjától. Kedves családi kör enyhítette mindig Dániel Pál soknemű politikai gondokkal terhelt napjait. Kedves család, melyre a kiváló férfiú a legnagyobb boldogsággal tekinthet. Neje Gyertyánffy Emma; gyermekei pedig: László torontálmegye főjegyzője, Pál, János és József mindmegannyi derék birtokos-gazda emberek a maguk körében szintén becsülést és tiszteletet szereznek az örmény fajnak, melyhez tartoznak. Én pedig a legmélyebb tisztelet és a legönzetlenebb hála érzelmei közt kivánok Dániel Pálnak hosszú életet. Tiszteletet érzek a derék és kiváló férfiú iránt, hálával pedig azért tartozom neki, mert jó hir-

nevet szerzett annak a fajnak, melyhez én is tartozom. Mi ifjabb nemzedék büszkén vallhatjuk meg a világnak, hogy örmények vagyunk, mert megszerezték e névnek a tiszteletet azok a derék férfiak, kik közé: Dániel Pál is tartozik.

Esztegár László.

Nagy-Örményország földje.

— Álisán Leo: *Տիգրաց իր շայոց Աիսաց.* — Nagy-Örményország helyrajza. — Velencze, a szt-lázár-szigeti kolostor nyomdája. 1853. —

I.

Földtani szempontból Örményország, mint a nagynevű földleiró, Ritter mondja, hegy-szigetet képez. Hozzávéve a szomszédos vidékeket, Kis-Örményországot, a Kaukázt és Persiát is. Mesopotamia tengereiből és rónáiból csakugyan mint egy magaslat válik ki, a mely 3—8000 lábat is elér. Bérczeivel és meredek ormaival, melyek e fensíkból kiemelkednek, fölötte áll nyugati Ázsia valamennyi más vidékének, melyek fölött 16.254 lábnyi magasságban uralkodik a hatalmas Mászisz.

E hegyeknek s Örményország talajának földtani alkata még inkább magára vonja figyelmünket, mint a változatossága és magassága a bérczlánczolatoknak, melyek az országot átszegik. Bárha nincs még eléggé tanulmányozva, a legújabb időkben nehány tudósnak buvárlatai mégis kideritették, hogy erőteljes hatásán a tűznek és viznek ment keresztül a történetelőtti időkben és az emberiségnek első korszakaiban.

E földtani buvárlatok szerint Örményország területe kevéssel azon idő előtt, a melyig kezdetleges emlékezéseink visszahatnak, vizzel volt borítva. A fekete és kaspi tengerek egy óriási viztükröt képeztek, a mely egész Örményországot eltakarta. Viz alá merité az általános vizözön, mint a szent könyvek tanúsitják s a legmagasb hegyek tetői fölött lebegő bárka az Ararát orman állapodott meg

s a vizeknek elfolyása után erről a hegyről szálltak le a régi világnak lényei, melyek túlélték a pusztulást. Megerősitik ezt a tanúságtételt Abich tanár buvárlatai, melyekből kitetszik, hogy a Mászisz özönviz előtti hegy s hogy a viznek igen csekély hatása volt tetözetére. Dél-Örményországban vannak más — eléggé még nem tanulmányozott bérczlánczolatok is, melyeknek ormai hasonló helyzetben lehetnek.

A vizek hatásának s a tenger jelenlétének nyomai észlelhetők az Araxes völgyében, a hol ásatag kagylókat találtak, melyeknek analogiái manapság a káspi tenger partjain léteznek. Az araxesi nagy örmény hegycsoport bérczeiben túlnyomó a mészkő, s valószinűleg ettől nyerték némely hegyek az Ák-dágh (fehér hegy) elnevezést, nem pedig a tetőiket boritó hórétegektől.

Örményország északnyugati területének jelentékeny része harmadlagos képződvényekből áll, nevezetesen azok a magaslatok, melyek a Dzoroch, az Araxes és Euphrat völgyeit körülzárják. A pontusi Chaldeában meszes és agyagos rétegekkel is találkozunk s a Gárin és Soghanlu közti hegyeket ma is Quiredsli-nek (meszes vagy krétás) nevezik. A harmadlagos föld jellemző sajátsága különösen a benne nagy mennyiségben található só, mely néhol egész halmokká tornyosul, másutt barlangokat tölt be s igen sok sós forrásnak, mocsárnak és pataknak adott lételt s indoka volt az annyira elterjedt Tuzla (sóbányák) elnevezésnek is.

De a vizi — neptuni — képződéseket csaknem mindenütt tetemesen módósitották a tüzi — plutoi — képződések. Innen van, hogy a harmadlagos föld, sőt a másodlagos sem nyulik el sehol nagyobb területen. Észlelhetni ezt különösen Sárur völgyében, az Araxes baloldalán, az Araráttól lefelé szállva. Keleti Örményország rónaságainak igen nagy része diluvialis föld (alluvium.)

* * *

Örményország tűzképződésű földje a trachyt és a porphyr, melyek egész hegyeket alkotnak, például a Mászisz felső részét, a mely voltaképen nem egyéb, mint egy óriási fekete és szemcsés porphyr-tömb. Itt-ott más elemek

is vegyülnek ezekhez, az augit, a kova, a melaphyr; néhol túlnyomó a basalt, a vulkanikus alakulásoknak ez a jellemző typusa, igen gyakran lávának és likacsos képződéseknek kiséretében. A granit jellemző kőzet, csak nagyon kevés helyen jelenik meg.

A vulkanikus kőzetek, a meleg források, a hegyek tetején vizzel telt, hosszrepedéses tölcsérek azt mutatják, hogy manapság kihalt vagy kihalóban levő tűzhányók valának e helyeken. Talán sehol sem voltak, oly nagy számmal s annyira közel egymáshoz; a nyomok, melyeket visszahagytak, megmagyarázzák eredetét és értelmét Ádêrbádágán (Atropatene) tartomány nevének.

A magas örmény fensík csaknem minden hegyláncában léteznek tűzhányó tölcsérek, a melyeknek tevékenysége szünetel. A pontusi Chaldea hegyláncában a magas Katsagar és a Hamsen-nel szomszédos más tetők régi tűzhányoknak látszanak; a daig-i fensíkon egész tömege a tölcséreknek látható, a melyekben viz gyülemlett össze. S igen gyakran fel is ismerhetni még az izzó láva folyásának irányát Áchêlczhchá környékén és Bárdizáczphor-nál, hol a magasba emelkedik föl az Ak-Mezre, likacsos kőzetek halmaza összevegyülve láva maradványokkal, melyeknek csaknem üvegszerű az átlátszósága.

Gárin-kerületben a kúpszerű Sikhcsig és Sartsam hegyek régóta kialudt vulkánok; az előbbinek tölcsére száraz s környezetét zöld növényzet borítja. Kars városától keletre két kupolaidomú halmot láthatni, melyeknek környéke tele van tűzképződésű kövekkel. Egyike az egész föld legnevezetesebb vulkánjainak az Árákádz négyes ormozatával s Kara-gölnek nevezett tölcsérével, melyből a láva épen oly nagy tömegekben omlott szét, mint az Etnából. Utolsó kitörése valószinűleg két évszázaddal Kr. előtt, az Arsacida dynastiának első időszakában volt. Lejtőin repedések láthatók, mint a legtöbb jelentékeny örményországi tűzhányónál, míg a kisebb tűzhányóknak a tetője van megrepedezve.

Sehathlu-kerület, a régi fővárosnak, Armavirnak szomszédságában, lávarétegekkel van elborítva. De a leghatalmasabb vulkánok a Sévan-tó (L. de Fevan) partjain vannak, a mely tavat magát nagy kiterjedésű tölcsérnek te-

kinthetni. A részben belőle kiinduló patakot innen nevezték el Hêráztán-nak vagy Huráztán-nak (ئور tűz.) A főbb tűzhányók: az Ahmangan a hasonnevű tóval, a Kanle-gol, a Bozdagh, a Nal-Thephe, a melyek által kivetett szikladarabok szolgáltatták a kövezetet az eriváni nagy mecsethez; továbbá a Semiramiș hegye s az egész magas karini bazalt völgy.

Keleten az Arcsagh-kerületnek is vannak tűzhányói, de azokat még nem vizsgálták meg. Tanúságot tesz létezésükről maga a Gájdzo-dzár hegy neve (a szikra fája), valamint az a földrengés is, a mely 1140-ben szétrombolta Kándzág várost, összeomlasztá az Alharag-hegyet s a helyén egy tónak adott lételt.

A sajátképeni örmény hegycsoportban mindenekelőtt a két Mászisz vonja magára figyelmünket nyilt oldalaival, melyeken láthatók még a kitörések nyomai, habár nem oly jelentékenyek is, mint az Árákádz-on levők. Az 1840-i földrengésnek hevessége fogalmat nyujthat arról, mily borzalmas lehetett egykoron e vulkánoknak működése. A két Mászisztól délnek a hatalmas Tandureg-hegy lávával borította el Bayezid környékét. Diadin-kerületben egy hid egészen kénes és fossilis tűzhányói maradványokból van összealkotva. A Tigriș forrásainak táján vulkanikus az árgui-i hegy és környéke s Diarbekir vidéke is, a mely város egy régi tölcsérnek széles területén épült.

A Ván-tó környéke is vulkanikus központot képez. Itt találjuk a magas Siphan-t és nyugat felé a Nephrovth (Nemrod) hegyet, a mely által képzett tavak általánosan ismeretesek s a melynek tűzhányói működéséről történeti bizonyitékaink vannak. Mindezen s több más hegy régóta nem hallatja már a vulkánoknak ijesztő moraját, de a földalatti tűznek folytonos működése még mindig nyilatkozik koronként a földnek félelmes rengéseiben, különösen az Ararát és Eriván környékén. Ádêrbádágán, e nagy vulkanikus központ s Erzêngá környékén a XI-ik századtól kezdve a XVIII-iknak végeig nem kevesebb, mint husz földrengésről történik említés, a melyek nyomdokaiban romoknak halmaza maradt vissza.

A vulkanikus működés élő tanújelei, a meleg források nagy számmal vannak Örményország földjén, a Gárin-kerületben, az alkhalcsikhei hegyekben, Ákhurián környékén, Sevántól délkeletre, stb. Találkozunk a földalatti tűz hatásának világhirű nyilatkozásaival Örményország legtávolibb keleti zúgában, a baku-i félszigeten, melyeknek halmaiból számtalan forrásból fakad ki a forró naphta.

Nagy-Örményország vulkánjai északon határosak a kaukaziakkal, nyugaton a kis-örményországiakkal; délkeleten Ádèrbádágántól Persiáig nyulnak s a nagy Demavend tűzhányóban végződnek. Örményország déli részében nem észleltek tűzhányó hegyeket.

— A második közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

Lonovics-Hollósy Kornelia.

Az egykor hazánkban s a külföldön is annyira ünnepelt örmény születésű magyar dalművésznő, kit páratlan szép, ezüstcsengésű hangjáért mindenütt »magyar csalogány«-nak neveztek, a nem rég jubilált Lonovics József csanádmegyei főispánnak országszerte köztiszteletben állott neje, — Marczibányi-Dombegyházán febr. 10-én nehány napi szenvedés után elhunyt.

Hollósy Kornelia szamosújvári jómódú örmény szülöktől származott. Atyja Korbuly Bogdán és anyja Csáusz Anna volt. Nagyapja, ki göndörhajú (Kreczul) Korbuly Bogdánnak neveztetett, Szamosújvárt Alsó-viz-útcza 56. szám alatt fekvő házban lakott. E házban látott napvilágot apja is. Szülei Gertenyesen birtokot vettek, azért Szamosújvárról Temesmegyébe költöztek. Kornelia Gertenyesen született. Itt atyja magyar nemességet nyert, ki Korbuly nevét Hollósy-ra magyarosította. E család egy másik ágához, mely Mármaros-Szigeten lakik, tartozik Hollósy István iró és öcscse Hollósy Simon, a festőművész (München.)

Hollósy Kornelia nevének említésére önkéntelenül feltárul előttünk emléke a fényes művészeti pályának, melyet

az elhunyt dicsősége és népszerűsége tetőpontján cserélt föl — szive gyöngéd érzelmeit követve — a családi élet szerény, de boldogító körével.

Utolsó föllépte után Kolozsvárról átjött Szamosújvárra is. Itt a plebániai örmény templomban elhalt szüleiért engesztelő szent misét mondatott. Azután énekelt a fiú-árvaház javára. Más nap (1862, október 23-án) tisztelői ezüst tálczán értékes ajándékot nyujtottak át neki. A szónok Gopcsa Joachim tanácsnok volt, ki a következő szép beszéddel üdvözölte az ünnepelt művésznőt: »Szamosújvár fiai és leányai, kiknek dicsősége vagy, nyujtják át általam neked e csekélységet, melyet őszinte szív és osztatlan szeretet hoz. — Fogadd kis körünkben óhajtva várt kedves megjelenésedért tiszteletünk és forró köszönetünk ezen zálogát. Nagy és örökké emlékezetes leend előttünk e nap, melyet te, dalok királynéja, bájos művésznő szereztél nekünk. — Az árvák intézete, melynek alapját mívelt lelked nemes ösztönéből gazdagítád, az idők hosszú során hálásan fogja jótékonyságodat említeni. — Magyarhon csalogánya! Dicső és előttünk mindig kedves neved — míg csak csalogány dalol — keblünkben élni fog kiolthatlanúl. Tarts meg te is minket szives emlékedben és babér-dicsőségteljes pályád hervadhatlan koszorújába tüzz számunkra is egy nefelejtset.« Három napot töltött e város falai közt. Placsintár Dávid vendégszerető házánál volt szállva. Még más rokonai is vannak e városban. . . .

Haza ment.

A mióta a magánéletbe visszavonult, fenkölt lelkületének minden erélyét, melyet előbb művészetében éreztetett, a jótékonyság gyakorlására fordította.

Halála is önfeláldozó jóságának volt következménye; mert egy beteg, kis unokájának ápolására áldozta még éjjeleit is, mígnem megtört a saját ereje. Ő ama ritka kiváltságoltak egyike volt, a kikben a művésznő, az igazi nő, a családanya és a magyar honleány benső összhangban állt. A mai hithideg korban dicséretül azt is külön kiemelendőnek tartjuk: hogy L. Hollósy Kornelia, a vallás-erkölcsi érzülettől áthatottan, a haldoklók szentségeinek áhitatos fölvételével fejezte be földi pá-

lyáját! . . . Temetése imposans részvét mellett ment végbe a dombegyházi pusztán, hol a megboldogultat a családi sírboltba helyezték örök nyugalomra. A ravatalt az ország minden részéből érkezett számos koszorú borította el. A részvéttáviratok egész halmaza érkezett a mélyen sujtott családhoz; többek között a miniszterelnöktől, Mihajlovics zágrábi bíbornok-érsektől, Dessewffy csanádi püspöktől és még sokaktól.

Csanádmegye szegényeinek osztatlan hálája bizonyára áldólag emlitendi az ünnepelt művésznő könyörületes, nagy szivét! . . . . .

Méltányosan nyilatkozott boldogultról az egész magyar sajtó. Igen érdekes czikkeket közöltek a néhai művésznőről különösön a »Fővárosi Lapok,« »Pesti Napló,« »Pesti Hirlap;« arczképét is közreadta a »Vasárnapi Ujság,« a »Hét« és az »Ország-Világ.« A sok, szép nyilatkozat közül azt, mi a kedvelt »Magyar-Szemlé«-ben megjelent, mi is átveszszük:

»Hollósy Kornelia, a magyar művészet e fényes csillaga is eltűnt, s a magyar szellemi élet krónikása szomorúan adja tudtul a magyar közönségnek e gyászos eseményt. Kell-e hosszasan magyarázni, hogy ki volt Hollósy Kornelia? Mi ifjú nemzedék is, kik soha sem gyönyörködhettünk világhirű művészetében, jól tudjuk, hogy ki volt ő. A magyar nemzeti köztudatba oly mélyen be volt vésődve a Hollósy Kornelia neve, hogy az apa, midőn gyermekének a nemzet kiválóbb szellemeiről beszélt, okvetetlenül felemlítette azt. Énekesnő volt Hollósy Kornelia; művészetének híre elterjedt egész Európában, s mindenütt, a hol föllépett, dicsőséget szerzett magának s nemzetének. Apáink a legnagyobb elragadtatással említik nevét; művészetének hatalmát erejét. Salvi és Lamberti voltak mesterei, s Korfuban lépett fel »Ernani« szerepében. Azóta többször fordult meg Európa nagyobb városaiban; kapott is többféle előnyös meghivást, de ő csak haza vágyott. A nemzeti színházban eltöltött idők képezik Hollósy Kornelia művészi pályájának fénykorát. Volt része ez idő alatt dicsőségben, ünnepeltetésben, népszerűségben annyi, mint kevés művésznőnek. 1852-ben lett igaz vonzalomból Lonovics

József nejévé, kivel aztán utolsó perczeig boldogan élt. Mert nem csak a színpadon ragadta el a közönséget, hanem bámulták az életben is erényességéért, szeretetreméltóságáért. Lonovics József érsek jegyezte meg róla: »Nemcsak szeretni, hanem igen sokra is lehet becsülni Nellit, ki a sikamlós pályán soha sem csúszott el.« Hollósy Kornelia fővárosi szalonja nevezetes dolog volt annak idején s Vadnay Károly »Elmult idők« czimű művében igen szépen fejti ki, hogy mily jótékony hatással volt e szalon a fővárosi irodalmi és politikai életre. 1862-ben vett bucsút a nemzeti színháztól lélekemelő tüntetések mellett. Azóta a dombegyházai jószágán élt emlékeinek és a gazdálkodásnak«. . . .

Szongott Kristóf.

Mechithár, a szerzetalapító.

Folyóiratunk olvasói előtt ismeretes e név: Mechithár.

Nem czélom ezen nagy embert kellőképen lefesteni, azért csak rövid életrajzát adom.[1])

Mechithár Kis-Ázsia Szebászte városában 1676-ban született. Gyermek éveiben Mánug (gyermek) nevet viselt. Mánug nem volt játékos, hanem a helyett inkább felkereste a szentegyházat és »nagy öröme telt benne, ha az isteni szolgálat cselekményein jelen lehetett, szent énekeket vagy buzgó imákat betanúlhatott.«)

Igy nevekedett fel Mánug s ép azért nem csoda, ha legyőzhetlen vágyat érze magában Isten szolgájává lenni. Pályájának választásában nem sokáig habozott. Alig érte el a 15-ik évet, már is meg vált a világ zajos légkörétől, félre vonult, hogy Istenének szentelhesse egész idejét, teljes életét. A gyermekből hiterős férfiú lesz; s hogy neve által is jelezze czélját, a mi nem volt kisebb, mint a nyomorban sinylődő emberiség vigasztalójává lenni /— fel-

[1]) Ávedik Lukács »Örmény tud. akadémia«

belép a város közelében fekvő kb. Kerestől
neveretl Kolostorba, s

veszi a rend öltönyét és Mánug nevét Mechithár-ra (vigasztaló) változtatja. A szerzetnek, melybe felvétetett munkás és lelkes tagja volt. Nagy szelleme csak nagy dolgokkal foglalkozott. Igyekezett eszközöket és módokat föltalálni, hogy azokkal Isten dicsőségére és szerzetének javára minél többet tehessen. Ez okból hosszú és sok veszélylyel járó útat tesz. A kimerültséget nem ismeri; lelke nagyok után lelkendezik. Érzi, hogy szive Róma felé vonza őt. Megkezdi útját, de a betegség erőt vesz rajta s terve meghiusúl. És ez isteni végzés vala. Szülővárosában ugyanis ekkor vészes ragály dühöngött, s »csaknem az egész nép martaléka lett a duló mirigynek.«[1]) De a nyomor e napjaiban feltünt a vigasztaló Mechithár, ki hivatásának szent érzetétől hevítve, fáradhatlan buzgalommal igyekezett a népet sorsával hibékíteni, türelemre intve, megnyugvást öntött a zaklatott kedélyekbe. Végre az isteni irgalom könyörült a városon és a vész megszünt. Most Mechithár elhagyja szülőföldjét és nehány társával Perába megy. És itt a nagy eszme, mely oly sokáig foglalkoztatta Mechithár lángszellemét — megvalósúl.

Egyletet alapít, melynek czélja vala: szülőföldjének fiait, az egyletbe felvéve, megóvni a világ csábjai ellen, oktatni, erkölcsileg és szellemileg kimüvelni.

De e helyen a békés nyugalomnak nem sokáig örülhetett. Kénytelen volt a keresztény vallásnak áldáz, vad ellenei elől csakhamar menekülni. Tekintetét Morea felé irányítá; s e sziget csakugyan barátságos lakóhelyül kinálkozék.

Megtelepszik.

De ekkor új gondolatok ösztönzik nagyokért epedő elméjét. Az egyletet szervezni óhajtja; akarja azt szabályokkal ellátni, a szabályzat megerősitését a legfelsőbb helyről — a pápától várja. És mindezt végrehajtá. Művével Róma elé járúl. XI. Kelemen pápától szivesen fogadtatva, feltárta nagy lelkét legfőbb ura előtt, s kérve kérte, hogy intézkedéseit hagyja helyben, a szerzetre pedig adja apostoli áldását.

[1]) Ávedik Lukács »Örmény tud. akademia.«

A kérés meghallgattatott. Mechithár lett a rendnek első főapátja. Alig érte el czélját, midőn a föllázadt törökök Morea szigetére estek; a kolostort kirabolták és egynehány szerzetest foglyúl ejtettek.

Mechithár azonban megelőzte a veszélyt és tizenegy társával Velencze felé hajózott.

Itt végre feltalálta a boldog megnyugvást. A senatus a Szt-Lázár szigetét ajánlotta fel a rendnek, mit Mechithár örömmel fogadott és a puszta helyen azonnal hozzá látott az épitéshez. 1740-ben már be lett fejezve az a nagyszerű épület, mely nevezetességeivel együtt, minden arra menő útas, meglátogatni el nem mulaszt.

De a test, melyben ily tevékeny lélek lakozott, végre megtörött. És a ki nemes életét egyedül Istennek szentelé, csendes halálában is angyali szendeségben ragyog.

Meghalt 1749-ben, 74 éves korában.

Mechithárt a főapáti székben Melkhon István követi. Ekkor történik, hogy a rendszabályok módosítása miatt, az eddig oly békés szerzet megszünik egy test lenni. A rendnek tagjai két részre oszlottak; az egyik új rendszabályokat kivánt, a másik sértetlenül akarta fentartani a régi szabályzatot.

E nézet különbségnek eredménye az lett, hogy »a kisebb rész elvált az anyaháztól és Bábig vezetése alatt 1775-ben megtelepedett először Triesztben; de a franczia köztársaság által innen elüzetvén 1810-ben a kegyes szivű Ferencz császár engedélyéből Bécsben maig is virágzó zárdát állított.« Mindkét szerzet egyazon czél felé törekszik... és valamint a Szt-Lázár-sziget szerzetesei, úgy a bécsiek is magukat mechitháristáknak nevezik.

Jelenleg a Mechithár által alapított rendnek két anyaháza van: Velencze közelében Szt-Lázár szigetén és Bécsben. Mindkét ház különböző helyeken fiók-zárdákat is állított.

Eszlegár Gergely.

Ábgár király.

VI.

— Befejező közlemény. —

Így hivja föl figyelmét Artaxesnek Simon apostolra, ki ez időben Persiában az Isten országa terjesztésében fáradozott. [1]) Azt akarta Ábgár, hogy a köztük létező rokonsági kötelék még szorosabbra füződjék a valláserkölcsi újjászületésnek szellemi kapcsa által. A nehéz feladatok megoldására termett király nem láthatta meg nagy körültekintéssel elkezdett munkálkodásának eredményét; mert a halál eloltotta dicsőségben gazdag életét Kr. u. 34-ben. Befejezett pályáját lepecsételte a sír; ide temették el vele a jövőnek sok szép reményét is. Első volt a mély álomba szendergett Ázsia hatalmasai közül, ki az idők jelét fölismerte és országát a keresztény tudomány által új életre keltette. Az ország, mely fáradalmainak áldásaiban részesült, hálás volt iránta; emlékét a még el nem korcsosúlt ivadék mindenha kegyeletben fogja tartani. »Őr vala és akadály az enyészet ellen.« Hosszú, majdnem 38 éves uralkodásának eseményeit szükséges volt hű részletekben elmondani, hogy e kiváló élet örökítse meg a gondviselésszerű férfiú iránti kegyeletet s ne engedje, hogy a hitközönyösség aláássa azon alapot, melyen eddig a nemzet dicsősége és haladása feneklett. Halála az idők legnagyobb szerencsétlensége vala. Utódai uralmának zordonsága alatt eljöttek a szenvedély napjai. Ezzel a nemzet életrajzának vérnyomoktól áztatott fejezete veszi kezdetét; a történet gyászba borultan fogja azt elbeszélni. De előbb egy kis kitérést teszünk.

Fontos kérdés tisztába hozatalának követelménye indokolja ezt. Mondatik ugyanis: hogy Ábgár a syr népcsaládhoz tartozott, nem is Armeniának, hanem az osrhonusi birodalom uralkodóinak egyike volt, kik Edessában székeltek. Ami fölött tehát a nemzet tizenkilencz század óta

[1]) Kánániai Szt.-Simon (Zelotes) Jud. Thadeussal együtt ugyanott vértanú halállal végezte apostoli munkás életét L. Brev. rom. Festa Octobr. 28.

nem kételkedik s amely történeti igazság mellett ugyanannyi század szónokol, az tétetik kérdésbe. Minthogy a nagy tehetségek egyike, a nyelvtudós Assemani Jos. Simon vitatja ezt, [1]) a honi történelmet a legkirivóbb helyzetbe ejtő ily állitással szemben szükségessé válik szemügyre venni a dolgot, hogy az ellenmondások tömkelegében eligazodni lehessen. A kellemetlen viszhangot keltő kérdést ily alakban a syr eredetű Dénes jacobita patriarkha vetette fel 818-ban. [2])

E látszólagos bonyodalomban a kételynek, mely Ábgárnak Armenia királyságára vonatkozhatik, véget vet azon kibontakozási biztositék, miszerint a becsületben megőszült Chorenei Mózes hangya működésével nem csekély érdemet vivott ki magának bonyolodott kérdések megoldásában. De ettől is eltekintve három századdal előbb élt, mint a vitatárgy feje Dénes, mindenesetre oly előny, mely súlyosabb érvet képes a mérlegbe vetni. Még ez sem minden. Hogy rája senki se pirithasson az igazság megsértéséért: előadásának igazsága az első századra vezetendő vissza.

Az idő kereke keresztül-kasúl gázolt sok adatot; de Lerubnásnak, akire — maga igazolására — hivatkozik, nemcsak határozott tudomása volt a dologról, hanem Ábgárt, mint Armenia királyát, szemeivel látta, ismerte, annak életét s az akkori állapotokat hiteles ecsettel rajzolta, a kor-

[1]) A libánoni származású Assemani syr család tagjai maronita-katholikusok, többnyire Rómában élve tudományos buvárlataikkal, önálló műveikkel ismert nevet vivtak ki maguknak. Assemani Jos. Syriában született (1687 – 1768), Rómában a maronita collegiumban végezvén tanulmányait, a vátikáni könyvtárban foglalatoskodott, melynek utóbb őre is lett. XI. Kelemen pápa által Egyptom- és Syriába küldetett. XIII. Benedek alatt 1755-ben pénzsegélyt vitt a libánonhegyi keresztényeknek, mindkét utazásakor számos keleti kéziratral, éremmel és régiséggel tért vissza. Később pápai tiszt. kamarás és a vátikáni Sz Péter-egyház tiszt kananokjává nevezteteti. A tudományos világ elismeréssel adózik az ő érdemeinek.

[2]) Eutyches konstantinápolyi apát az ötödik században azt tanitotta: hogy Krisztusban csak egy természet van t. i. isteni. Ezen, a kalcedoni egyetemes zsinat által kárhoztatott tévtant követők, a 6-ik században már több apró felekezetre bomlottak. Ilyenek az emlitett jácobiták.

társak emlékében élő események leirását az edessai levéltárba letette s az okmányok lajstromába beiktatta. Ezáltal a jövendő századokba mintegy bepillantva, gondoskodott arról, hogy az elporló szobornál is maradandóbb emlék, ne essék áldozatúl az idők súlyos járásának. [1]) És vajjon Ábgárra vonatkozva, a hitelesség semmi igényével nem birand-e a gyakori érintkezés Szánádruggal, mint alkirálylyal és főhadparancsnokkal? ama testvériesség kapcsa, mely őt bizalommal füzi össze Parthia királyával s az ifjú perzsa fejedelemmel? Továbbá érdekesség tekintetében is oly emlékezetes levelezései Tiberiussal, melyekben magát Armenia királyának czimezi: [2]) mindezek csak hazug szájhősködések?! De talán ily tárgyban szükséges, hogy az inditó okok és a hidegebb ész fontolgatása, nem pedig az érzelmek vezéreljenek bennünket: ugyanazért egyszerűen a dolog végét fogjuk. Tetemesen túlozva van a hitel, melylyel némely későbbi korbeli történetírók Dénes neve alá jegyezték be magukat. Az általa nyújtott mécs világánál alig lehet biztosan haladni s ha igen, alkalmasint nem az általa kijelölt irányt érendjük el.

Syr Dénes az előnyt saját számára biztositandó Edessa 29 uralkodójának névsorát hozza föl, kik szerinte Kr. e. 136 — Kr. u. 217-ig önállólag uralkodtak. Első alapitója e birodalomnak volt Orhe, akiről Edessa Urhá-nak is neveztetett. E névsorban a túlnyomóan szereplő Ábgár név tizszer fordul elő, kik közül az, ki levelezéseiről a keresztény irodalomban oly nevezetessé lett, sor szerint a tizenötödik. Ime itt áll előttünk a kérdés: Ábgár syr eredetű, nem Armeniának, hanem Edessának volt királya!

E névsor volna tehát a honi történelem nyakára idézett bűvös szikla, melyen amannak összes fegyverei megtörnek? Bármily szépen illik e névsor Dénes terveinek keretébe; mindazáltal az ügyre vonatkozólag nem forog itt oly éles ellentét, hogy a látszólagos nehézségek el ne

[1]) Mos. Chorenensis, L. II. C. 33. E levéltár nyujtott anyagot Özsébnek is, midőn Ábgár történelmét megirta. Euseb. Hist. eccles. L. I. c. 13.

[2]) »Abgar, roi d' Arménie, est bien certainement le premier roi chrétien.« Vaillant de Florival, pag. 57.

oszolhassanak. Épen ezáltal a kérdés önmagát fejleszti s az önérzet teljes kielégitést találand annak tudatában, hogy azon egyének az ország újonszerzett egyik jelentékeny részének kormányzására rendelt első rangú honi satrapák voltak. Evégett nem szükség rózsaszinű szemüveget használni; mert a dolog valósága világosan nyilvánúl az arsacida-házi első királynak Valarsacesnek az ország rendezése sorában. A beszédes történelem tanuságot tesz arról, hogy midőn az éles szemű Valarsaces magasra törekvő szellemének hajnal-világát ömleszté a seleucidák alatt sokat szenvedett hazára: nagy és régi történelmi állásának visszaszerzése tekintetéből mindent megtett, mit új hazájának fölemelésére szükségesnek látott. Az új rendet megállapitandó az országot mindannyi kisebb országokra vagy is tartományokra osztotta fel, melyeknek az ország dísze-ből és virágából kiszemelt kormányzói, országnagyok- satrapáknak neveztettek.

És ime a birodalommá fölavatott, sajátlag Armeniába kebelezett edessai részek is ezen szervező idők viszonyaiban találják eredetöket.

Valarsaces ovatos előrelátással az országgal egy födél alá jutott Edessát is, mint Alznia tartománynak kiegészitő részét, külön kormányzó alá rendelte. A sok korlát által nem környezett kormányzónak kiváló teendője volt az ország véghatáránál a külföld üzelmei fölött őrködni. Sarezán volt ez, az Armeniába menekült Sarazár assyr királyfi ivadékainak egyike. Az edessai satrapák mintegy hivatva voltak arra, hogy a Taurus hegység járatlan szorosaiban zajongó vérrokon, de szilaj erkölcsű törzsek felett irányadó befolyásukkal hatalmat gyakorolhassanak. [1])

Valarsaces, hogy a kapcsot, mely Edessát Armeniához füzze, megalakitsa, Alznia tartománynak széles határkörrel biró kormányzását oly férfiúra bizta, ki a fajrokon hegylakók berzenkedő tömegében a békésebb szellemet föl-

[1]) Şaresanum, Sarasaro ortum, consulem creat et procuratorem ejus regionis, quae inter occasum et meridiem spectat, in finibus Assyriae, ad flumen Tigrim sitae; provinciamque ei Alznensem et loca circumjecta, ac Taurum montem qui (ubi) et Sim, atque omnem Coele-Syriam credidit Mos. Chor. L. II. c. 7.

éleszteni s túlkapásait korlátok közé szoritani képes legyen.[1] E hegylakók, valamint Edessa is Alznia tartományába voltak bekebelezve, melyben az ügyek vezetése örökségképen szállott Sarezan országnagy kezére, kinek utódai az átengedett vezérszerepben az alattasi viszony elismerésének kinyomatával jártak el Ábgár koráig, ki éber aggodalomból királyi székét az árgus-szemekkel mindent megfigyelő Róma miatt Nisibisből Edessába tette át.

Ábgár, úgy közvetlen utódai is »edessai király« czím alatt szerepeltek.

És így elértünk a feneketlen ingoványnak végpontjához. Ha a mondottakat veszszük alapúl, a tömkelegből kigázolva, szemeink az edessai önálló királyok névsorának bizonytalan homályain is áthatolhatnak, melyet Syr Dénes rugalmas korsorozata kapcsán a tudós Assemani is fölhozott, — ki amannak oly nagy fontosságot azon előhitben kölcsönöz, miszerint a nemzetnek mintegy hitvallomásává lett tudata csak is egy — általa is elismert — tizenkettödik századbeli tekintélyen alapszik,[2] mit az emelkedett jellemű férfiú Szt-Nerses nem teendett, sőt mint olyan, ki az eredeti forrásokon oly olthatlan szomjjal csüggött, beismert volna, ha az ellenkezőről lesz vala meggyőződve... Mi tehát a végső pont? Az, hogy Alznia tartománynak kormányzói Edessában laktak. Miután Ábgár királyi székét ide tette át, nagyon is alapos ok létezett annak föltevésére, hogy Ábgár is egyike ezen örökös kormányzók utódainak. Dénes szerint is e királyság kezdetét vette K.

[1]) A zordon Sim hegység — mely Taurusnak egy része — lakóinak többsége: a harczias Szaszuni-k, a többször emlitett assyr király fiaitól származtak s idővel nagyon megsokasodtak. Életök át van szőve a hon történetével; miért is oly hatalmas rokonszenv ébredt keblökben az iránt, hogy míg ősi nyelvökből csak érthetlen zagyvalékot tartottak fön: azalatt a keresztény korban hegyeikről, az örmény nyelvre áttett zsoltároknak lehangzó énekszövegével hangos kifejezést adtak arról, hogy több százados hagyomány, közös szenvedések alkotói lettek egy hatalmas történelmi nemzetiségnek. Indsidsián, Ó-Armenia 73. l

[2]) Ghelai Szt-Nerses egyháznagy, ünnepelt iró és történelemiró; Armenia Fenelonja + 1173.

e. 126 évvel; ez idő pedig Valarsaccs korára esik, aki ezen kormányzóságnak létesitője volt.[1])

Eszerint azon igen-igen feltünő pont: a névsor, mely oly óriási alakot ölteni látszik, új bizonyitékot szolgáltat a vitatott ügy javára. Mindezekután kell-e mondanunk, hogy e tekintetben a nemzet soha nem adta fel szent örökségét, sőt jogosságát tettleg is megmutatandó a hagyományokhoz hajszálig ragaszkodva, deczember $^{17}/_{29}$-én isteni szolgálatában kegyelettel őrzi Ábgárnak, mint királyának emlékét.

Hogyan tehető fel, hogy 19 század folyvást lekötve tartsa az egész nemzetnek szemeit; a homokra nem épitő egyház tudja, hogy a vallási ügy- és ünnephez hazugság be nem szegődhetik. Istennel nem lehet gúnyt űzni.[2])

Markovich Jakab.

[1]) Edessa kormányzói később toparcháknak is neveztettek. Dio Cas. L. 40. Crassus, hadjárata alatt említést tesz bizonyos edessai Ábgárról; de ez állitasunk ellen mitsem bizonyit. Az »Abgár« név közneve ezen kormányzóknak úgy, mint a Ptolemaeus az egyptomi királyoknak; Julius Caesarról a római császárok Caesar-oknak neveztettek. Aztán ömaga is azt mondja, (L. 35) hogy Edessa Armenia királyainak birtoka; különben is az eseményeket maga előtt előkészülni és történni látott Lerubná-nál 200 évvel későbbi iró.

[2]) Az itészetben nem épen az utolsó helyen áll az, amit e tekintetben a hirneves történelemiró Lukácsy Kristóf szamosújvári főesperes, az iróhoz 1866-ban intézett megbecsülhetlen levelében mond: »Én tökéletesen meg vagyok győződve ezen levelezés historiai hitelessége és valódisága felől, ezt Sandini és más tudósok is átalában elfogadják« Mit nem teendett, ha az ügy magán viselné a minden jogalapot nélkülöző hitregének jellemét

Két örmény legenda.

Tabris-, Perzsa-Örményország fővárosáról ezeket mondja a nép: Az örmény király vitézül védelmezte magát a perzsa sah ellen, ki azért annyira megharagudott, hogy egy vesztett csata után az örmény foglyokat mind lefejeztette és bosszúból ezeknek véréből épp azon helyen készíttetett maga számára fürdőt, hol most Tabris terül. (A kurdok bosszúból még most is iszszák az ellenség vérét.) Később az örmény király kiüzte a sah-t Örményországból és azon a helyen, hol annyi kiváló örmény lenyakaztatott, egy várost építtetett és azt örményül Távrezs nek (Թաւրէժ) nevezte, mi azt jelenti: Ez a bosszú.

* * *

Eriván környékén a legszebb vidék »Dzághgáczor« (Virágosvölgy), mely törökül Dárázizág-nak neveztetik. Erről a vidékről Eriván lakosai ezt beszélik: Egyszer kiment nehány örmény leány és aszszony a völgybe virágot szedni, de gonosz szándékú perzsáktól támadtattak meg. A szépek küzdöttek megtámadóikkal, míg mindnyájan el nem vérzettek. Otthon a nyugtalan anyák hiába várták őket; végre elindultak felkeresésökre. És mit találtak? Csak élettelen holttesteket. Erre jajveszékelni kezdettek. De mivel már késő volt az idő, haza nem mehettek, az éjt a mezőn töltötték; elaludtak. Reggel, midőn felébredtek, azt látták, hogy azon helyeken, melyek gyermekeik kihullott vére által voltak megfestve, most a legszebb, legillatosabb virágok diszlenek. A völgy azóta Drághgáczor-Virágosvölgy nevet visel.

Cselingáriàn Jakab.

Négy világrészből.

I.

a) Örmények Romaniában. Romaniában jelenleg 1500 örmény család lakik. Ezeket két csoportra kell osztani. Az első csoporthoz azok tartoznak, kik örmény nyelv-, szivvel és szokásokkal Örményországból költöztek be ide; a második részt azok alkotják, kik Örményországból elszóródva, csak miután európai Törökországban nyelvökkel szokásaikat is elveszítették — jöttek be ide lakózni.

Az első csoport (mintegy 1000 család, $^2/_3$ rész) maradványai azon örményeknek, kik a legválságosabb körülmények közt Áni-ból előbb Lengyelországba menekültek. Nincs olyan — az örmény tájnyelvekben jártas — tudós, ki nyelvökből meg tudná ítélni azt, hogy a menekülés előtt Örményország mely részében laktak; mert nyelvök Durupéran, Ararát és részben Vászburágán szavaival van ugyan vegyítve, de ezeken kivül abban olyan szavakat és szólamokat is találunk, a melyeket a mondott tartományokban hiában keressük; e szavakat az ó-nyelvből vették, a szólamokat és különböző szórendet mostani hazájukban képezték. Ezért határozottan állíthatom, hogy ezek oly helység lakói voltak, mely most romban hever. Ániból valók, mely főváros a határos tartományokból történt beköltözés következtében rövid idő alatt nagyon megnépesedett.

Ezen áni-i eredetű örmények ma Romania következő városaiban és ezek környékén laknak: Jassy, Román, Botusán, Foksán, továbbá Ausztria és Romania határán: Szucsává, Komor, Lemberg. — Ezek beszélik a nyelvet*), irnak örményül, szokásaikat megtartották és az örményországi étkeket most is saját névvel nevezik különösen ott, hol a háznál öreg is van. Dobog szivök az örménységért; örmény eredetökkel dicsekednek, a szertartás és egyház szeretete még nem hült ki sziveikből. — Azonban azok, kik osztrák földön laknak, a romániai testvéreknél még jobb örmények; ott minden örmény tud örményül.

A második csoport főlakóhelye: Bukarest; itt mintegy 250 örmény család lakik; a többiek Ibrail, Galacz, Tulcsa és ezek környékén vannak elszéledve.

*) Lemberg kivételt képez.

Bukárest. A bukáresti örményeknek Arkangyal (Սուրբ Աստուածածին) név alatt elég szép templomuk van; mellette terül el a fiú-iskola földszintes épülete három tanteremmel; az iskola az alapító Miszák ámirá család nevéről Miszák néven ismeretes; — van itt még nehány szoba, ezeket a papok és harangozó használják. A nagy czinterem ezelőtt temetkezési helyül szolgált; most azonban az örmények temetője a városon kivül van, mely rendezettnek mondható. Az egyház közelében külön épületben van a leány-iskola. — A templomnak vannak birtokai, a melyeket vagy az egyház pénzével vették, vagy egyes istenfélő emberek ajándékozták a templomnak. Az egyház jövedelme havonként 1000 frank. E jövedelemből fedezik a templom és mindkét iskola kiadását. Ándreászeán Háruthiun, ki a papi teendőkön kivül a leány-iskolában vallást és örmény nyelvet tanit, kap havonként 100 frank fizetést. Moszgophián Chácshádur pap havi fizetése 100 frank; a harangozó kap havonként 40 frankot; a román tanitót, ki minden délután a fiú-iskolában tanit, havi 100 frankkal fizetik. Piperdseánnak, ki örmény nyelvet, vallást, örmény történelmet, örmény földrajzot, egyházi és nemzeti éneket s zenét tanit (minden nap délelőtt) adnak havonként 130 frankot. Szárkiszeán Konstánt, ki a sekrestyés teendőin kivül még az örmény és román irva-olvasás tanitásával is foglalkozik, kap havonként 100 frankot. Egy tanitónő, ki a leány-iskolában a román nyelvet és kézi munkát tanitja, kap 100 frank havi fizetést.

Butusánban 180 örmény család lakik; azon falvakban pedig, melyek e város közül terülnek, mintegy 60—70 család él elszórva; ezek kereskedést folytatnak. Lelki szükségleteikről örmény pap gondoskodik, ki Botusánból megy ki hozzájok.

Száz évvel ezelőtt Botusánban több mint 500 örmény család lakott. A kolónia alapitása 600 éves. Az örményeknek két templomuk van; az első, mely 560 éves, a Szűz-Anya, a másik a Szentháromság tiszteletére épült. Van két papjuk, kiknek egyike Boghosz Hágopián a romániai örmény papság diszét képezi. A fiú iskolának 26 növendéke van; a leány-iskolába 20 tanuló jár.

1330

A templomban a következő kéziratokat örzik: 1) Evángeliumos-könyv, melyen ezen emléksorok olvashatók: Örmény számitás szerint 803-ban (803 + 551 = 1354 Kr. u.) irta Krikor Szukiászeáncz, Krimben Mêchithár katholikosz, István érsek idejében. 2) Canon-köny; ezt Luszcháthun iratta; végén ez áll: 1160 ápr. 14-én Thekirdágh tengerre néző mezővárosban. 1866-ban egy »Jótékony egyesület«-et alapitottak a botusániak; ezen egyesület, melynek alaptőkéje a 60,000 frankot meghaladja, tartja fenn a leányiskolát, azonkivül segit a szegény örmények anyagi helyzetén is.

E városban hova tovább apad az örmények száma, E szomorító jelenség okai ezek: Mivel a zsidók kiragadták a kereskedelem egy részét az örmények kezéből, azért az örmény ifjak kénytelenek másfelé költözni; aztán az ifjak közül sokan vagy nőtlenségre kárhoztatják magukat, vagy későn házasódnak.

Románban 80 örmény család lakik, a körüllevő falakban pedig elszórva 40 család. Van fönséges templomuk, mely a Szűz-Mária tiszteletére szenteltetett; van papjuk, kántoruk és elemi iskolájuk. Az idevaló örmények általában mind jó anyagi körülmények közt élnek; van köztük nehány földbirtokos is. A jelentékeny családok közt az első helyet Salamon Todor (Szoghomoneán) és Szimonovics Dániel foglalják el. Ezek 40 évvel ezelőtt lettek társak. Kevés pénzt tettek össze és fogadást tettek, hogy ha sikere lesz vállalatuknak — egy templomot épitenek. Munkájukat Isten megáldotta.... és ők nehány évvel ezelőtt teljesitették is szent fogadásukat; 120,000 frankot költöttek a mostani szép templomra. Egy ízben maga a román király is volt Szimonovics Dánielnél szálláson. A jó Szimonovics már nincs az élők közt, de emlékét mindenki szivében őrzi. — A roman-i örmény leány nem szivesen megy idegenhez nőül.

Jassy. Egykor a Bughdán vagy a moldvai fejedelemségnek székvárosa volt. Habár régi fényéből veszített, mégis Bukárest után Románia első városa. E városban 90 örmény család van, a közel levő falvakban pedig 35—40 család. Van két templomuk; az egyik a Szűz-Mária és a másik Világosító-Szt-Gergely tiszteletére van szentelve. A

temető kápolnája 1883-ban épült. Van papjuk, kántoruk és ovodájuk. Abban az iskolában, mit Kárákásián Chácshéresz évekkel ezelőtt alapított, jár sok idegen tanuló is. Itt az örmények iparral, kereskedelemmel foglalkoznak. Vannak közöttük jelentékeny orvosok, ügyvédek, egyetemi tanárok, festők, mérnökök, államhivatalnokok. Itt szerkeszti a »Curierul« című lapot Bálászáneán Tódor nevű örmény, kinek vállalata igen kedvező fogadtatásra talált. Volt Jassyban nehány évvel ezelőtt örmény nyomda is, melyben többnyire örmény tankönyvek nyomúltak.

A jassy-i örmények ezeket az iparágakat űzték: ötvösség, szabóság, csizmadiaság, paplanos és borbély mesterség. Ma csak két kereskedő, egy néptanitó, egy nyomdatulajdonos, két szedő, egy fényképész, 6 paplapkészítő és két borbély van közöttük. Ha a kereskedésben és iparban hanyatlottak, más úton emelkedtek; vannak tekintélyes férfiaik, kik becsületet szereznek az örmény névnek. Három egyetemi tanár, egy liczeumi tanár, egy festészeti tanár, két orvos, 6 neves ügyvéd, kiknek egyike országgyűlési képviselő, két mérnök. Az örmény templomon kivül két kápolna. Az iskola, mely 1841-ben épült, a növedékek csekély száma miatt bezárult (5—2). 1874-ben volt Jassyban 520 lélek, ma 278; 15 év alatt 242-vel kevesebb. Ezek közűl 62 kiköltözött, míg 180 a sírkertben nyugszik. Ha vizsgáljuk az apadás okait, azt találjuk, hogy a fenti 278 személy között van 25 nőtelen férfi, kik már túl vannak az ötvenen; 35 agglegény 24—40 év között, házas csak 4. Azért apadnak tehát, mert nem házasódnak.

Tîrgu-Hokná 1500 házat számlál; a lakosok: románok, örmények, zsidók és magyarok. Az örménység 60 családból áll; Szűz-Mária tiszteletére épült templomukban egy pap és egy kántor végzi az isteni szolgálatot. Iskolájuk ezen név alatt ismeretes: »Ászdvádz dáh« (Adjon Isten!). Az örmények szőlő-, földmiveléssel és kereskedelemmel foglalkoznak.

Nagypénteken egy tîrgu-hoknái örmény a foksáni templom körül elterülő kertben így szólott ismerős nemzetfeléhez:

Az egyháziak a hibásak; mert nem törődnek azzal, hogy a Világosítónak népe Romániában napról napra emelkedjék fényben, örömet és becsületet szerezzen az örménységnek. A hagyományos örmény jelleget kitépte sziveinkből az időnek vaskeze; ide jöttünk, ezen idegen csillagzat alá hullottunk. Eltávoztunk a nemzet — mely megfeledkezett rólunk — szeme elől; nem ismerjük célunkat, kötelességeinket nem teljesítjük... Van egy kis fiam, alig 8 éves, minden reggel sir és nem megy iskolába; lábával a földet üti és kiábálva azt mondja: Alapíts számomra örmény iskolát és küldj engem oda, hogy örményül tanuljak.«

Küstendse. Itt 40 örmény család lakik (350 lélek). A város keleti részében van a templom, mely a Szent-Szűz nevet viseli. A pap: Kápriel Zindsirdseán lakása a templom mellett van. Az iskolába — mindkét nemből — 30 növendék jár. A tanterem falán látható I. Károly király és Erzsébet királyné arczképe. Romaniában majd minden gazdag ház megszerzi e két képet; a nemzeti intézmények falain is ott ékeskedik az uralkodópár arczképe. Tantárgyak: Örmény és franczia nyelv, örmény történelem, vallás, számtan, földrajz, zene. — A küstendsei örmények Örményország különböző részeiből költöztek ide; legtöbben Caesarea- és Kis-Ázsiából valók. A kereskedés az örmények, zsidók és görögök kezében van. Az örmények között nem egy jelentékeny kereskedő van. Frengián testvéreknek 30—40 boltjuk van. Dobrudsa kereskedelmét a Gulbengián-ok tartják kezökben. Hámpárczumeán Máthos terjedelmes földbirtokoknak úra. Neves kereskedők még Thovmászeán, Thoroszeán.

Sz. K.

Az örmény népdalnokok.

I.

A költészet mai nyomasztó légkörében, midőn a schablonok korlátaiban sinlődik, alig található valami helyesebb, mint az a lelkes buzgalom, a mi a népköltészet termékeinek összegyüjtése s kiadatása érdekében történik. Tekintsük csak meg a világirodalom történetének egyes lapjait, s be fogjuk látni, hogy a népköltészet mily sok esetben adott hatalmas lökést az

irodalmi költészetnek a haladás pályáján. Midőn kifárad már a költészet, midőn a mesterkélt hangok az igazi érzelmeket majdnem teljesen elnyomják, a népköltészet keresetlen hangjai azok, mik kimentik az elsülyedéstől, a »gyalogösvény« poézisa az, mi visszaviszi az eredeti forráshoz: a szívhez. Mert a népköltészet, ez a csodálatos valami, csak egyet ismer szülőanyának: a szivet, s csak egy ruhában jelenik meg s ez: az őszinteség, a keresetlenség.

Az oly nemzetek költészete, hol a tulajdonképeni népköltészet ismeretlen, ha ugyan vannak ilyenek, hasonló lehet egy oly zenész játékához ki hiven visszaadja az előtte álló hangjegy akkordjait, azonban játékába érzést, melegséget nem tud önteni.

Könnyen elképzelhető ezek után, hogy ott, hol a nép- és irodalmi költészet majdnem szoros viszonyban állanak egymással, mily értékes gyöngyök találhatók. Az örmény nemzet költészete pedig e kategoriába tartozik. Van ott is irodalmi költészet, de maga a népköltészet is oly annyira magas színvonalon áll és oly annyira összeköttetésben áll azzal, hogy az előbb kifejtett hatás majdnem kézzel fogható.

Volt már egyszer alkalmam röviden jelezni a helyet, melyet az örmény irodalom és költészet a keleti népek irodalmában elfoglal. (L. »Az újabb örmény lira.« Erd. Hiradó. 1888 42. sz.) azonban most sem mulaszthatom el kissé részletesebben fejtegetni e viszonyt, mielőtt az örmény népköltészet ismertetésére térnék át.

Dr. Scherr János, a világirodalom történetéről irt vázlatos művében (L. Dr. Joh. Scherr: Allg. Geschichte der Literatur I. B. 16. s.) Kelet irodalmát jellemezvén, többek közt így ir; »A keletnek egész irodalma költői mezbe van burkolva, mert az egész keleti szellemi működésnek alapsajátsága a fantázia volt és ma is az. — — — — És az a tulságosan eredő fántázia a keletieket kevés kivétellel megakadályozza, hogy a művészi mértéket és harmonikus korlátoltságot megtalálják.« Ezen idézethez nem sok kommentár szükséges, hogy czélunkat elérjük s az örmény költészet eszthetikai jelentőségét kézzel foghatólag bemutassuk.

Az örmény irodalom, melyről Scherr ugyan egy szóval sem emlékezik meg, a dicsérendő kivételek közé tartozik. A képzeletnek azon korlátlan csapongása, mit irónk a keleti irodalom főhibájául emlit fel, az örmény szellem alkotásaiból száműzve van.

A gyakori érintkezés a művelt nyugattal, a keresztyénség varázsereje mind nagy hatással voltak arra, hogy az örmény szellem meg ne fertőztessék attól az iránytól, melynek egyetlen széptani dogmája a külpompa, a ragyogó nyelv, mely legtöbbször üres gondolatoknak kifejezője. Bátran kimondhatjuk, hogy az örmény szellem a kelettől csak azt tanulta el, a mi szép, mert hát ki akarná eltagadni a szép nyelvezet és formacsín jogosultságát, de ügyesen kikerülte az örvényt, mely oly veszedelmes állapotba sodorta volna.

Ugyancsak azon a helyen (Scherr 1 m, 17 l.) olvassuk, hogy keleten a történetirás, ez a fontos irodalmi ág, sem tud gyökeret verni, mivel szemben nekünk Szongott s mások autentikus közlései alapján ki kell emelnünk, hogy az örmény történetirás mily magas színvonalon áll.

Azt hiszem, sikerült rámutatnom a rugóra, mely az örmény irodalom nagy jelentőségét megczáfolhatlanúl bizonyitja s ezek után jellemezhetem az örmény népköltészetet is, melyről, mint történelmi jelentőségű tényezőről dr. Molnár Antal emlékezett meg az »Armenia« hasábjain.

A mi az örmény irodalmat átalában jellemzi, az mondható el a népköltészetről is. A keleti szépség és nyugati józanság és erő összhangzó vegyüléke az. A fűszeres légkör daczára is megmarad abban a körben, melyet a nagyszerű példákon alapuló eszthetika a költészet körének kijelölt. A pálmák és narancsfák kellemes illata kisérik ugyan, de a képzelet szárnyain nem emelkedik oda, hova az emberi szem látóereje nem terjed ki. — Érezzük, hogy a Tigris és Eufrát partjainak ligeteiben vagyunk, de csak az alakban, mert a tárgy sokkal emberiesebb, sokkal közelebb áll hozzánk, mint az indusok meséinek misztikus képei, vagy a khinai mondák felismerése.

Korántsem akarok azon jó emberek rovására beszélni, mert fel tudom fogni a körülményeket, melyek azokra be-

folyással vannak; de az összehasonlitó irodalom-történet stilusa már magában véve olyan, hogy ha valaminek becsét ki akarja mutatni, a környezet hibáit élénkebben föltárja, mint különben.

S most már ismerve az örmény népköltészet általános — meglehet nagyon hiányos — képét, hozzá foghatunk történetének vázolatához, mely munkánknál főleg Leisth Arthur adatait fogjuk felhasználni. (L. Arm. Bibl. B. II. Literariche Skizzen. von A. L. 4—18.)

E. L.

Keleti szemle.

Az orthodox örményeknek három kátholikoszuk van: Ecsmiádzinben székel Mágár. Ághthámár kátholikosza: Cháchádur és Ciliciában Mêgêrdicsh kátholikosz oszt áldást.

Szebászteben örmény árvaházat állítottak.

Ájntháb-ban a Vártánféle társulat jó szolgálatot tett a nemzeti ügynek és a szellemi világosság terjesztésével követésreméltó példát adott Cilicia többi városainak.

A küsztendsei örményeket meglátogatta Károly, Romania királya.

Dzádur, ki Hong-Kongban lakik, élő példa arra, hogy mit képes elérni az ember szorgalommal, józan észszel és takarékossággal.

Nemcsak az orosz-örmények, hanem az összes örménység nagy veszteséget szenvedett, hogy Pátkánián Kherovpét Isten az élők sorából kiszolította.

Tiflisben »Murds« czím alatt új havi folyóirat indult. Az »Árczákánk« képes heti lappá változott át. A »Hántesz Ámszoreáh,« mely igen derék folyóirattá nötte ki magát, méltó versenytársa lett a Pázmávebnek.

Átámeán jubileumot ült.

Sálámeáncz, a széphangú énekes, az örmény dalokat a külfölddel is megkedveltette.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A magyar emigráczió történetéből. Magyarország nagy halottjának, gróf Andrássy Gyulának elhunyta alkalmából a »Nemzet« visszaemlékezéseket közöl a volt külügyminiszter politikai pályájára. Emlékjegyzeteiben egyebek közt elbeszéli, hogy a magyar szabadságharcz leveretése után Andrássy gróf a törökországi Bebek helységben, másfél órányira Konstantinápolytól (az európai parton) a hol Andrássy lakott, s a mely egyik ősétől Bebek nádortól kapta a nevét, egy örmény látogatta meg a grófot, s azt a kérdést intézte hozzá: akar-e honfitársain segiteni? De erre szükséges, hogy szemét beköttesse és igy menjen vele. — Andrássy pisztolyt tett a zsebébe, beköttette a szemét, beült az örménynyel egy kocsiba, jó nagy út után fölvezették egy lépcsőn, levették szeméről a kötést, s egy öreg pasa előtt találta magát. Ez arra szólitotta fel: irja le a magyar menekültek neveit s ezek útlevelet fognak kapni. Ezen az úton többen távozhattak Törökországból!

„A csángók Márthája." Igy hivták maguk közt a bukovinai csángók jóltevőjüket, ki a »Fogadj-Isten«-nek nevezett községükben most halt meg. Kepri Mártha bárókisasszony, — egy előkelő örmény hölgy — volt az, ki a bukovinai magyarok nyomorúságán oly sokszor segitett. Gazdag család nemeslelkű leánya volt s jótékonyságáról ismerték őt az összes csángó falvakban. Megtanult a csángók kedveért magyarúl is. 1883. évben, midőn a nagy csángó-betelepités volt, megsiratta elvándorolt pártfogoltjait, s a rákövetkező évben eljött maga is Magyarországba és meglátogatta őket. Most, hogy meghalt, családja biztositotta a szegény népet, hogy a segélyt, melyet Mártha bárónőtől kaptak, meg fogják kapni ezentúl is.

Az örmény papság szolgálatai. Világositó-Szt-Gergely hirdette nekünk Jézus vallását. Meszrob találta fel az örmény betűket. Eghise, Vártán hős tettét megörökitve vitézségre tanitja a nemzetet. Chorenei megirta az örmények történetét. Nárégáczhi megmutatta, hogy mily erő létezik a nyelvben. Mêchithár abbás sok viszontagság után a Velencze mellett fekvő Szt-Lázár szigetére huzódik és szerzetet alapit. A mechitháristák ajándékozták a nemzetnek a legjobb szótárt és ők tették közzé a régi irodalom maradványait. Árszen, Álisán Cshámcsheán jeles munkákkal gazdagitották az irodalmat. A nemzet kegyelettel emlékszik ezen szolgálatokról.

IRODALOM és MŰVÉSZET.

A Dseráz Minász lapja. A »Le Courrier de Londres et de l' Europe« czimű franczia lap a L' Arménie-ről ezeket irja: Örömmel jelentjük azt, hogy Londonban »L' Arménie« czim alatt örmény lap indult meg, mely franczia nyelven van irva. E lap szerkesztője Dseráz Minász, ki jelen volt a berlini kongresszuson. Dseráz, ki már eddig sok jelentékeny munkát irt, őszinte barátja Franczia országnak és úgy ir franczián, mint a született franczia. »Isten hozott«-at mondunk ügytársunknak főleg mert látjuk, hogy ő is azon elvekért küzd, melyek érdekében mi is több izben felszólaltunk. A »Deily News« pedig ugyanezen lapról a következőket mondja: Hosszas csalódás után az örmények újra felemelték fejeiket és vitézül küzdenek elveikért. A berlini kongresszus után három lapot alapitottak Európában; ezek nemcsak az örmény nemzet jogait védik, hanem elpanaszolják Európának azt is, hogy ez a nemzetközi egyesség még nem hozott irt az örmények fájdalmaira. A »L' Arménie« Európában az örmény közvélemény negyedik közlönye. Szerény, de tartalmas lap. Szerkesztője egy tudós tanár. Mivel az örmény nemzet küldötte Dserázt a berlini kongresszusra, azért joga van neki lapjában a nemzet nevében beszélni. Itt elmondja, hogy mindaddig küzdenek, míg a 61 czikkelyben biztositott reformok meg nem valósittatnak. Ezenkivül a »L' Armenie« megismerteti Európát a régi örmény nemzettel, annak történelmével, előhaladásával és szenvedéseivel. Aztán azt is mondja, hogy az örmény nemzetnek missziója van: európai miveltséget terjeszteni Ázsiában.

Orosz-örmény dalművész. A nápolyi »Fortunio« czimű lap szól egy Nápolyban nem rég tartott igen sikerült hangversenyről, elősorolja azokat, kik közreműködtek, azután igy ir az örmény Sálámeánról: »Ez a nagy tehetség a zenei világban nehány év múlva forradalmat fog előidézni.«

Merginián, a zeneköltő. Folyóiratunk eddig már három örmény zeneszerzőről tett említést. Egyik a hires Csughádsián Tigrán, a második a kedvelt Pánoszeán és a harmadik a tehetséges Szurenián. Most bemutatunk egy negyediket is Merginián A. személyében. Merginián igen termékeny zeneköltő; szerzeményei nagy kelendőségnek örvendenek. Két legújabb (93 és 101 számú) műve épen kezeink közt van. Az elsőnek czime Kárun (A tavasz). Polka-Mazurka de Salon, pour Piano par A. Merginián. Ez az örmény nők konstantinápolyi egyesületének van ajánlva. A másiknak, mely szintén zongorára van szerkesztve »Marche Makboulie« czimet adott a szerző. Mindkettő megszerezhető az örmény S. Hovszepián könyvkereskedőnél (Constantinople, Grand' Rue Hamidié).

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

Kereskedelem Erivánban. A kereskedelem Erivánban hovatovább hanyatlik. A kereskedők alig tudják kiadásaikat fedezni. Haszonról szó sincs és örvendeni fognak, ha az évet hiánylat nélkül zárhatják le. Az utóbbi években Erivánban a kereskedők száma annyira felszaporódott, hogy sokkal több árúczikket hoztak be, mint a mennyire szükség volt. Eltekintve attól, hogy a városban évről évre emelkedett a boltok száma, még a legkisebb falúban is legalább egy-két szatocs megtelepedett, a nagyobb falvakban pedig egész sora a boltoknak nyilott meg. E körülmény nagy csapást mért az eriváni kereskedelemre. A kereskedelemnek az az ága, melylyel nehány évvel ezelőtt alig egy-kétszáz ember foglalkozott, most ezer kereskedő kezében van. Bizonyos pedig, hogy ha a kereskedés és a körözött pénz sok részre oszlik, akkor egynek-egynek a kereskedése csökken és beáll a kereskedelem hanyatlása. Ehhez járult még az is, hogy taval gyenge volt a termés (szőlő, gyapot, buza ...) a télen pedig nagyon hanyatlott a gyapot ára. A földmivelőktől eszerint az idén kevés hasznuk volt a kereskedőknek. Mit tettek tehát ezek? Egyik — mert közel volt a fizetés határideje — portékáját kezdette a vételáron alól is eladni. Hát a többi? Ha árulni akartak, kénytelenek voltak a veszedelmes példát követni. Mivel e baj nem egy-két kereskedő bukását vonta maga után, sokan most azon tanakódnak, hogy miként lehetne annak útját állani?

Áchálczcháh ipara és terményei. Áchálczcháh ötvösei olyan csinos tárgyakat készitenek, hogy azok nemcsak Kaukazia piaczain, hanem még Oroszországban is igen keresett tárgyak. Szép iparczikkeket készitenek e helységben a selyemfonók, timárok, takácsok, fegyvergyártók, pipacsinálók. Két kőolaj gyárának kőolaját kiviszik Tiflis-ig is. — Áchálczcháh gyümölcse híres. Messze vidékre viszik almáját, körtéjét; burgonyáját, káposztáját, czéklájat, ugorkáját még a Fekete-tenger partjain is árulják. Készitenek itt egy sajátságos sajtot (örményül thélbánir); a ki nem ismeri, azt hiszi ‚fehér selyem-szálakból van szöve.

Mi újság az örmény világban?

Az örmény nemzetgyülésből. A budapesti »Revue de l' Orient« konstantinápolyi jelentése szerint a törökországi örmények nemzetgyűlése bizottságot küldött ki, mely utasitást kapott javaslatot tenni aziránt, hogy a »Katholikosz« választása jövőre függetlenné tétessék a czár jóváhagyásától. Ezen újabb mozgalomra az szolgáltatott okot, hogy a legutóbbi választás alkalmával, a midőn Melchisedek Murádián smyrnai érsek nyerte a nagy többséget, az orosz kormány igényelte az investitura megadásának jogát, s azt az oroszellenes érzelmű Murádiántól megtagadta és Mágárt ismerte el az örmény (orthodox) egyház fejének, a ki az oroszosító törekvésekkel szemben kellő erélyességet nem fejt ki.

Miniszterválság Törökországban. Ágop pasa török pénzügyminiszter, kinek arczképét multkori füzetünkben mutattuk be, tudvalevőleg már kezdettől fogva feszült viszonyban állott török miniszter-társaival, s e viszony legutóbb még élesebbé vált. A pénzügyminiszter ellenzi a többi miniszter költekezéseit, a mi az utóbbiaknak nem tetszik. Ehhez a válságos helyzethez közelebbről még azon körülmény is járult, hogy Vilmos német császárnak konstantinápolyi látogatása óta a török katonaság ruházatának egészbeni megváltoztatása czéloztatik, a német egyenruha mintájára; a mi természetesen az oly konzervativ természettel biró török nép körében keltene föl nagy visszatetszést.

Igazságügyi reformok. A szultán irádéja, mely Mus-tartományban az igazságszolgáltatást újra szervezi, a múlt év vége felé hirdettetett ki. Ez a nevezett tartomány összes birói személyzetét elmozditja; s az illetők helyeit a jogi iskola végzett növendékei foglalják el. Oka ezen intézkedésnek állitólag abban keresendő, hogy a jelenlegi birói személyzet nemcsak nem vette kellő figyelembe az örmény lakosság panaszait a kurdok ellen, hanem sok esetben ép az utóbbiakat vette pártfogás alá.

Musza bey bünpöre. A hirhedt kurd főnök Musza bey viselt dolgai az angol parlamentben is szóba hozattak, s úgy látszik az összes iratok, melyek az ellene indított, de eredménytelenül befejezett bünper tárgyalása folytán keletkeztek, a parlament elé fognak kerülni; a mely intézkedésnek eredményét valószinűleg a pör újrafölvétele fogja képezni.

Tiflis város főorvosa. Szentpétervárról irják, hogy az orosz belügyminiszter Dr. Ávedik Bábájev-et, a ki a georgiai fővárosnak protomedikusa, Persiába küldte, hogy az ott jelenleg is uralkodó kholera járványt tegye orvosi tanulmány és vizsgálódása tárgyává.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.

KRÓNIKA.

Személyi hirek. Gajzágó Salamon, az állami számvevőszék elnöke és Lukács Béla, a kereskedelmi miniszterium államtitkára részt vettek a Battenberg Sándor, volt bulgár fejedelem (Hartenau gróf) Budapesten időzése alkalmával tartott udvari ebéden. — Dr. Molnár Antal képviselőnket a magyarországi hirlapirók nyugdijintézetének közgyűlése felügyelő bizottsági taggá választotta. — Lukács László, pénzügyminiszteri tanácsost a zalathnai kaszinó közgyűlése nagy lelkesedéssel disztagjának választotta meg.

Szamosújvár nevében, nagy hazánkfia: Andrássy Gyula gróf ravatalára, orsz. képviselőnk: dr. Molnár Antal diszes koszorút helyezett, szalagjain e föliratal: *„A magyar-örménység metropolisa“ — „A nagy magyar államférfiúnak!“*

Új királyi tanácsos. Voith Gergely deési szeszgyáros-, kaczkói nagybirtokos- és Szolnok-Dobokamegye közgazdasági előadójának ezen utóbbi minőségben tett jeles szolgálatai, valamint a közgazdaság előmozditása körül szerzett erdemei elismeréseül a királyi tanácsosi czim adományoztatott. — Erre vonatkozólag a »Kolozsvár« ezeket irja: Jól megérdemlett kitüntetésben részesitette a király Voith Gergelyt az egész megye által egyhangúlag elismert érdemei jutalmául. Voith kizárólag magának köszönheti nem csak azt a szép vagyont, melyet szorgalmával gyüjtött, de azt a tekintélyes állást is, melyet elfoglal. Élete fényes példa arra, hogy a kitartó szorgalom párosulva kitünő szakértelemmel, a becsületes vagyonszerzés terén mily fényes eredményt biztosithat. Kitünően berendezett nagy birtoka, szép palotája, mely Deés városának valódi disze, de mindenek felett szeszgyára, melyet Albrecht főherczeg legutóbb Deésen való tartozkodása alkalmával mintaszerűnek nyilvánitott — kétségbevonhatlan bizonyiték erre. De Voith nemcsak kiváló gazda és kitünő nagy iparos, hanem egyszersmind Deésen és a megyében a közügyek fáradhatlan harczosa. A hol a közjó érdekében tenni, fáradni kell, ott Voith kiváló szakértelme, munkássága és bőkezű áldozatkészsége soha sem hiányzik. A szamosvölgyi vasút, a deési színház, a deési kiállitás létesitésében oroszlánrész jutott neki. Voith ferfi kora teljében van és igy még sokat lehet várni munkásságától. . . .

A kolozsvári ügyvédi kamara választmányának tagjai közt három örmény ügyvéd van: Dobál Antal (Kolozsvár), Esztegár László (Szamosújvár) és Gajzágó Antal (Bánffy-Hunyad.)

Nyilvános fölolvasás. A budapesti gyorsiró-egyletnek febr. 8-án Gabelsberger Ferencz, a mai gyorsirászat megalapitója emlékére (születésének századik évfordulója alkalmából) ünnepélyes közgyűlése volt, — melyen egyik munkatársunk: dr. Gopcsa László, mint egyesületi titkár tetszéssel fogadott fölolvasást tartott a gyorsirászat történetéről.

A „Posta Közlöny“ szaklap 4. száma (1890 ján. 24) ezeket irja: A szamosújvári posta- és távirdahivatal 1889 évi forgalmáról a következő kimutatást veszszük: Posta és távirda jövedéki bevé-

tele 9366 frt 76 kr. Feladatott 11.231 db. utalvány: 318.586 frt 69 kr. Takarék betét: 357 db. 71.481 f. 57 kr. Összes bevétel 399 435 f. 02 kr. A kezelési kiadás 2 824 f. 88 kr. Kifizetett utalvány 7682 db. 171 488 f. 21 kr. Kifizetett takarék 109 db. 1.821 frt 94 kr. Összesen: 176135 frt 03 kr. E kimutatásnak különös értéket kölcsönöznek a postatakarékpénztári adatok. Majdnem megmagyarázhatlan, hogy Szamosújvártt, a hol a lakosság száma csak ötezer s egyátalán nincsenek valami virágzó közgazdasági állapotok, a takarék-betétek összege 71.481 frt 57 krt tehessen s ezzel szemben a kifizetés összege oly elenyészőleg csekély (1821 frt 91 kr.) legyen. Ez tisztán ifj. Temesváry István szamosújvári postamester személyes érdeme, ki felolvasásokat tartott a takarékpénztári intézmény érdekében s buzditotta a közönséget a betevésre. Az eredményt mutatják a fentebbi számok

Eljegyzés. Dr. Bogdánffy Lajos tordai fiatal ügyvéd, a kitünő műfordító (kinek költői szép tehetsége már is széles körben vonta magára a közfigyelmet) február 2-án tartotta meg kézfogóját, Retezár Gergely, tordai polgár szeretetreméltó leányával Retezár Irén kisasszonynyal.

A „Magyar Szemle," mely örmény tárgyú dolgozatokat is hoz, második évfolyamát oly sikerrel kezdette meg, a mi nemcsak a lapra nézve, de a szépirodalom minden őszinte barátjának a legnagyobb öröme. Mert a »Magyar Szemle« magas czélokat szolgál: minden egyéb eszköz mellőzésével a szépirodalmi olvasmányokat akarja megkedveltetni a haza minden részében és a szomorú irodalmi viszonyokat törekszik megváltoztatni hatalmas, bátor, pártatlan, igazságos, szókimondó kritikával. És ime a közönség megértette a »Magyar Szemle«-t, mert seregesen csatlakozott zászlaja alá, s a mi a legörvendetesebb, különösen a művelt hölgyek fogadták a »Magyar Szemlé«-t lángoló lelkesedéssel De ezt a »Magyar Szemle« valóban meg is érdemli. Mert rendkivül gazdag tartalmú, változatos, élvezetet, szórakozást nyujtó, kedves hetilap, melyben a család minden tagja megtalálhatja a maga kedvencz olvasmányát. S a mellett a »Magyar Szemlé«-nek egyik specialitása, hogy mindig és mindenkivel szemben kimondja az igazat. Ez a kritikai része oly érdekfeszitő, hogy minden egyes számát mohon kapkodják. Mert nem száraz okoskodásokból áll, hanem szellemes, csipős, találó megjegyzésekből A ki ezeket egyszer olvassa, megszereti a »Magyar Szemlé«-t, melyből a kiadóhivatal (Budapest, VI. Uj-utcza 14. szám) kivánatra mindenkinek szivesen küld ingyen és bérmentve mutatványszámot.

Helyi hirek. A helybeli szent-ferenczrendi szerzetházat Ő Felsége kétszáz forint kegyadományban részesiteni méltóztatott. — Az itteni kir. adóhivatal nyugalmazott adótárnoka, a polgárság előtt közkedveltségben álló Wroblevszky Szaniszló, sok évi hű és buzgó szolgálatainak elismeréséül Ő Felségétől a koronás arany érdemkeresztet nyerte. — A kolozsvári polgármester városunkhoz is átiratot intézett az iránt, hogy egy Kolozsvártt felállis tandó kir. itélő tábla ügyében közelebbről a kormányelnökhöz é az igazságügyi miniszterhez járuló küldöttségben néhány tagga